

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

ВОВЧЕНКО ОКСАНА СЕРГІЇВНА

УДК 336.71-021.387:005.931

**ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО
МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів та банківської справи Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Єгоричева Світлана Борисівна,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ткаченко Наталія Володимирівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
директор Інституту післядипломної освіти;

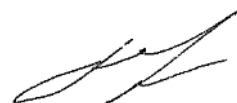
кандидат економічних наук,
Лесик Віталій Олексійович,
ПАТ АБ «Південний»,
директор відділення № 20-06, м. Харків.

Захист дисертації відбудеться «27» квітня 2021 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в Університеті банківської справи за адресою: 79007, м. Львів, проспект Чорновола, 61, ауд. 412.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету банківської справи за адресою: 79007, м. Львів, проспект Чорновола, 61.

Автореферат розісланий «25» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

I. М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для попередження кризових ситуацій в економіці одним з основних завдань, які постають перед вітчизняною банківською системою, є підтримка на належному рівні фінансової стабільності кожного комерційного банку, що дає змогу виконувати притаманні їй економічні функції. Розвиток економіки безпосередньо залежить від стану банківської системи, фінансування та обслуговування суб'єктів підприємництва й фізичних осіб банками. Стабільно функціонуючі банківські установи забезпечують акумуляцію надлишкової ліквідності, зменшують рівень тінізації економіки, сприяють розвитку інвестування, що слугує каталізатором економічного зростання та підвищення добробуту населення. Тому для уможливлення динамічного розвитку вітчизняної економіки проблеми фінансової стабільності комерційних банків, механізмів її забезпечення та оцінювання з метою попередження кризових явищ є надзвичайно актуальними.

В останні десятиліття банківські кризи стали звичними явищами, супроводжуючись втратами капіталу, дестабілізацією функціонування господарюючих суб'єктів й домогосподарств та зниженням загального добробуту. Однією з причин є те, що сучасне макроекономічне середовище характеризується надзвичайно високим рівнем складності, динамізму і невизначеності, створюючи додаткові загрози діяльності банків. Тому сьогодні кожен банк повинен застосовувати ефективні механізми адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища, протидіяти впливу негативних чинників, упроваджувати відповідні методи й інструменти управління ризиками для досягнення стабільності розвитку. Отже, вирішення проблеми забезпечення фінансової стабільності банків вимагає комплексного, системного підходу та передбачає розробку рекомендацій щодо підвищення їх адаптаційної спроможності для нейтралізації негативних наслідків впливу динамічного макроекономічного середовища.

Теоретичні засади трактування фінансової стабільності та визначення її місця у системі макроекономічних взаємозв'язків закладені у працях зарубіжних – А. Деміргюч-Кунт, Е. Крокета, Х. Мінські, Т. Падо-Шіопи, Г. Дж. Шиназі, та вітчизняних учених: О. І. Барановського, І. В. Белової, Я. В. Белінської, О. В. Дзюблюка, В. В. Коваленко, Б. І. Пшика. Ґрунтовні пропозиції з оцінки та забезпечення фінансової стабільності банківського сектору загалом та фінансової стабільності окремих банків надані у роботах О. Б. Васильчишин, Ж. М. Довгань, І. І. Д'яконової, Г. Т. Карчевої, О. М. Колодізева, Р. В. Корнилюка, А. Я. Кузнєцової, В. І. Міщенко, С. В. Науменкової, Н. П. Погореленко, Н. В. Ткаченко, М. Е. Хуторної.

Методологія дослідження проблем та особливостей функціонування банків в аспекті забезпечення їх фінансової стабільності знайшла своє відображення у працях Г. М. Азаренкової, Т. А. Васильєвої, О. В. Васюренка, О. Д. Вовчак, О. Г. Головка, С. Б. Єгоричевої, Л. А. Ключко, О. І. Лаврушина, В. О. Лесика, Л. О. Примостки, І. М. Чмутової, Н. Р. Швець.

Відаючи належне науково-методологічній цінності існуючих наукових праць, зауважимо, що більшою мірою предметом дослідження вчених є фінансова

стабільність банківського сектору і недостатньо дослідженими залишаються питання забезпечення фінансової стабільності безпосередньо банків. Тому подальшого розвитку потребують теоретичні та науково-методичні підходи до обґрунтування доміант забезпечення фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», що виконувалась за темами: «Оптимізація банківського фінансування економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0107U001342), де здобувачем розвинуто концептуальні засади стабілізації діяльності комерційних банків у сучасному макроекономічному середовищі для підвищення їх ролі у процесах суспільного відтворення; «Теоретичні засади та сучасні проблеми забезпечення фінансової стабільності економічних суб'єктів» (номер державної реєстрації 0116U007650), де дисертантом надано пропозиції щодо формування механізму забезпечення фінансової стабільності комерційних банків та удосконалено науково-методичні підходи до її оцінювання.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад, удосконалення науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стабільності банків України в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

- уточнити економічну сутність поняття «фінансова стабільність банку» та природу його взаємопов'язаності з фінансовою стійкістю банку;
- обґрунтувати організаційно-економічні засади забезпечення фінансової стабільності банків;
- систематизувати та поглибити науково-методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища;
- здійснити моніторинг фінансової стабільності банків України;
- уточнити науково-методичні підходи до оцінки впливу чинників макроекономічного середовища на фінансову стабільність банків України;
- поглибити концептуальні засади розвитку системи управління ризиками з урахуванням цілей забезпечення фінансової стабільності банків;
- обґрунтувати роль ризик-культури банку як новітньої детермінанти забезпечення його фінансової стабільності;
- сформулювати науковий підхід до ідентифікації та оцінки суттєвості ризиків банків.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні підходи та прикладні аспекти забезпечення фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є

положення теорій фінансової стабільності, фінансового менеджменту, ризик-менеджменту, корпоративного управління, економічного аналізу. У роботі використано такі методи: аналізу і синтезу, класифікації, порівняння (для формулювання особливостей діяльності сучасного банку та поглиблення економічного змісту поняття «фінансова стабільність банку»); метод наукової абстракції та теоретичного узагальнення (для формування теоретичної моделі організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової стабільності банків); методи класифікації (для визначення чинників впливу на фінансову стабільність банків); методи компаративного аналізу (для критичного аналізу методичних підходів до оцінювання фінансової стабільності банків); економіко-статистичні методи збору та обробки інформації (для проведення комплексного оцінювання фінансової стабільності банків України та впливу макроекономічних чинників); теоретичного моделювання (для обґрунтування основних детермінант при формуванні системи управління ризиками з позиції забезпечення фінансової стабільності банків); індикативний метод (для удосконалення методичного підходу до ідентифікації суттєвості ризиків банків).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують діяльність вітчизняних банків; офіційні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, офіційні матеріали Базельського комітету з банківського нагляду, асоціацій українських банків, звіти науково-дослідних установ та аналітичних центрів, фінансова звітність банків України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики дослідження, ресурси мережі Інтернет, розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у такому:

удосконалено:

– обґрунтування організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової стабільності банків шляхом виділення у ньому концептуального (визначено мету, завдання, принципи та суб'єкти) та процесного (у складі інституційного, інформаційно-статистичного, діагностично-аналітичного, методичного та інструментального компонентів) блоків. На відміну від існуючих, запропонований механізм передбачає врахування взаємодії зовнішніх та внутрішніх суб'єктів забезпечення фінансової стабільності банків у розрізі її змістових каналів задля підвищення фінансової стабільності банків;

– концептуальну модель формування ризик-культури банку, яка характеризується комплексністю та представлена утворювальною, еволюційною та процесною складовими, у рамках яких: обґрунтовано детермінанти ризик-культури банку (ризик-компетентність працівників, їх вмотивованість, якість внутрішньої комунікації, формалізація організаційного середовища банку); визначено напрями (обґрунтування цінності банку з позиції ризик-менеджменту; імплементація проактивного підходу до всіх етапів процесу управління ризиками банку; формування низької толерантності до ризику, який виходить за межі ризик-апетиту банку, а також корпоративних стандартів прийнятної ризик-поведінки працівників банку) та принципи формування ризик-культури. Це дозволяє розвивати поведінковий підхід та удосконалювати ризик-орієнтований

підхід до забезпечення фінансової стабільності банку;

– науково-методичний підхід до оцінки ризик-культури банку, який, на відміну від існуючих, базується на сукупності індикаторів та передбачає діагностику внутрішнього середовища банку за такими змістовими напрямками: 1) глибина залучення вищого керівництва до формування та реалізації ризик-культури; 2) якість взаємодії та обізнаності різних бізнес-підрозділів про ризик; 3) ефективність внутрішньої комунікації та організації контролю; 4) якість імплементації інструментів винагород та штрафів та рівень їх кореляції з показниками ризику. Його застосування дозволяє підвищити фінансову стабільність банку завдяки превентивному виявленню слабких місць в організації системи ризик-менеджменту;

– науковий підхід до ідентифікації суттєвості ризиків банку, який передбачає чотириетапну діагностику, а саме: 1) визначення типу ризику; 2) опис рушійних чинників ризику певного напрямку діяльності банку у розрізі прямого та опосередкованого впливів; 3) перевірку ризику на суттєвість для банку за сукупністю метрик (схильність банку до ризику, частота виникнення певного виду ризику, матеріальність збитків від потенційного збитку, швидкість компенсації наслідків реалізації ризику, динамічність змін); 4) градацію ступеня суттєвості ризику для банку. Це дозволяє підвищити якість ризик-менеджменту банку шляхом формалізації процедури оцінки суттєвості його ризиків, що сприятиме підвищенню спроможності банку протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам його фінансовій стабільності;

– науково-методичний підхід до оцінки фінансової стабільності банку, який, на відміну від існуючих, передбачає: 1) конструювання індикаторів за поточним методом; 2) застосування моментних та динамічних індикаторів; показників-стимуляторів/дестимуляторів та комбінованого типу; 3) індикативне врахування чинників макроекономічного середовища. Застосування такого підходу дозволяє комплексно визначати рівень забезпечення фінансової стабільності банку та кількісно оцінювати вплив динамічності макроекономічного середовища на неї;

набуло подальшого розвитку:

– тлумачення поняття «фінансова стабільність банку», що спирається на компонентно-критеріальні характеристики особливостей діяльності сучасного банку та, поряд з усталеними атрибутивними ознаками фінансової стабільності банку (рівноважний стан, проактивність управління загрозами, фінансова стійкість, утримання у часі фінансової результативності та ефективності функціонування), акцентує увагу на завчасній адаптації до об'єктивних трансформацій макроекономічного середовища шляхом комплексного інтегрування ризик-орієнтованого підходу та використання новітніх методів управління діяльністю банку у розрізі всіх його бізнес-процесів. Урахування цього дозволяє суттєво розширити практичний інструментарій забезпечення фінансової стабільності комерційних банків;

– науково-методичний підхід до оцінки впливу чинників макроекономічного середовища на фінансову стабільність банків на основі кореляційно-регресійного аналізу шляхом застосування диференційованого підходу до обґрунтування сукупності найбільш значущих макроекономічних

чинників з огляду на специфічні особливості певної групи банків, що дозволить підвищити якість стратегічного планування в банку у контексті забезпечення фінансової стабільності банку у часі;

– обґрунтування умов забезпечення фінансової стабільності банків шляхом визначення властивостей системи ризик-менеджменту на основі таких критеріїв: основний пріоритет функціонування; суб'єкти ризик-менеджменту; різновиди ризиків, щодо яких здійснюється управління та оцінюється достатність капіталу; рівні оцінки; детермінанти організації системи ризик-менеджменту та світоглядна основа її формування; інституційна позиція регулятора щодо рівня розвиненості ризик-менеджменту в банках. Це дозволяє забезпечувати підвищення фінансової стабільності банку на основі ризик-орієнтованих підходів;

– інструментарій підтримання фінансової стабільності банків через запровадження оцінювання дій працівників у сфері ризик-менеджменту за диференційованим та комплексним підходами, яке передбачає, по-перше, застосування поліаспектних індикаторів за KPI-підходом; по-друге, диференціювання об'єктів оцінки залежно від організаційного рівня та функціонального спрямування підрозділу банку. Це сприятиме підвищенню фінансової стабільності банку завдяки формуванню корпоративної єдності в управлінні ризиками та стимулюванню високого рівня ризик-відповідальності всіх працівників банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення й висновки дослідження доведені до рівня практичних рекомендацій й можуть бути використані для вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням фінансової стабільності вітчизняних банків. Наукові результати, методичні підходи та практичні рекомендації впроваджено у діяльність: Асоціації українських банків щодо врахування атрибутивних властивостей системи ризик-менеджменту банку на основі компаративного аналізу вимог до неї для підготовки рекомендацій банкам-членам асоціації для вдосконалення ризик-орієнтованого підходу до забезпечення фінансової стабільності банку (довідка від 15.10.2020 р. № 01.2-10/417а); АТ «Полтава-Банк» при застосуванні у прогнозно-аналітичній діяльності банку методики оцінки фінансової стабільності банку з урахуванням впливу чинників макроекономічного середовища (довідка від 03.12.2020 р. № 10/22-15); АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» щодо застосування наукового підходу до ідентифікації суттєвих ризиків банку у розрізі його бізнес-ліній для роботи з удосконалення системи управління банком та при стратегічному аналізі в аспекті превентивного визначення ризиків і загроз стійкому перспективному розвитку банку (довідка від 04.10.2020 р. № 03-09-7141); Філії - Полтавське обласне управління АТ «Ощадбанк» – концептуальну модель формування ризик-культури банку при розробці внутрішньобанківських інструкцій і положень з контролю за ризиками, організації внутрішніх бізнес-процесів та проведенні семінарів і тренінгів для працівників банку (довідка від 07.12.2020 р. № 14-3/52).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» при викладанні дисциплін «Гроші та грошово-кредитна

політика», «Банківська справа», «Аналіз банківської діяльності», «Банківський менеджмент» (довідка від 26.11.2020 р. №45-15/74).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною здобувачем науковою роботою. Всі наукові результати, які викладені в дисертації, отримані автором особисто та знайшли своє відображення в опублікованих працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, що є виключно авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на 9-ти міжнародних й всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2009 р.); «Фінансова система України: становлення та розвиток» (м. Острог, 2010 р.); «Банковская система: устойчивость и перспективы развития» (г. Пинск, 2011 г.); «Інституційні трансформації економічних систем» (м. Полтава, 2012 р.); «Проблеми та перспективи розвитку фінансів у сучасному світі» (м. Полтава, 2015 р.); «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи» (м. Київ, 2016 р.); «Банківська система України: виклики сучасності» (м. Черкаси, 2016 р.); «Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи в сучасних умовах» (м. Полтава, 2017 р.); «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи» (м. Полтава, 2020 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 37,8 друк. арк., із них автору особисто належить 21,1 друк. арк., у тому числі: 7 статей у наукових фахових виданнях України (з них 4 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні, що видається у країні, яка входить до ОЕСР та ЄС; 9 тез доповідей на наукових конференціях (з них 1 – у зарубіжному виданні), 1 навчальний посібник.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 329 сторінок, основний зміст роботи викладено на 214 сторінках. Дисертація містить в основному тексті 45 таблиць і 34 рисунки. Список використаних джерел включає 248 найменувань і займає 25 сторінок, 14 додатків розміщено на 76 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість результатів, наведено інформацію про ступінь апробації основних результатів дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади забезпечення фінансової стабільності банків у макроекономічному середовищі**» узагальнено теоретичні підходи до визначення фінансової стабільності банків, охарактеризовано вплив макроекономічного середовища на фінансову стабільність банківських установ, розкрито зміст механізму забезпечення фінансової стабільності банків.

Відзначено, що поняття «фінансова стабільність» є комплексним та багатограним з точки зору внутрішньо генерованих забезпечувальних компонентів та зовнішніх провокуючих чинників впливу. Згідно з об'єктно-диверсифікованим підходом, фінансова стабільність є характеристикою функціонування як різних типів макроекономічних систем, так і окремих інституційних одиниць. Базовою детермінантою фінансової стабільності комерційного банку є його внутрішня збалансованість, що, з одного боку, підвищує його поточну фінансову стійкість, а з іншого – формує передумови фінансової стабільності у часі незалежно від внутрішніх та зовнішніх шоків в умовах динамічного економічного середовища. Змістове розмежування економічного змісту понять «фінансова стабільність банку» та «фінансова стійкість банку» на основі уточнення передумов їх забезпечення дозволило як основну їх атрибутивну відмінність визначити параметр часу.

Доведено, що поняття «фінансова стабільність банку» необхідно тлумачити з урахуванням сучасної трансформації банківництва, зміст якої розкривається через компонентно-критеріальні характеристики. Поряд з усталеними атрибутивними ознаками фінансової стабільності банку (рівноважний стан, проактивність управління загрозами, безперервність, фінансова результативність та ефективність), наразі необхідно акцентувати увагу на завчасній адаптації банківської установи до об'єктивних трансформацій економічного середовища шляхом комплексного інтегрування ризик-орієнтованого підходу та використання новітніх методів управління діяльністю банку у розрізі всіх його бізнес-процесів.

Встановлено, що макроекономічне середовище, що визначає базові вектори організації діяльності банків та суттєво впливає на їх фінансову стабільність, доречно розглядати за такими групами чинників: економічні, політичні, юридичні, демографічні, соціальні, культурні та технологічні. При цьому доцільно враховувати таку специфіку їх прояву: взаємозв'язок та взаємозалежність, що проявляються через вплив зміни одного чинника на інші чинники макроекономічного середовища; багатогранність системи чинників, що зумовлена їх кількістю, різноманітністю зв'язків та наслідків впливу; динамічність та рухомість, тобто відносна швидкість й різні темпи зміни кількісних індикаторів; інформаційна невизначеність тенденцій розвитку макроекономічного середовища, ускладнення оцінки рівня достовірності інформації.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що досягнення мети функціонування механізму забезпечення фінансової стабільності банку – створення умов для результативної, безперервної та ефективної діяльності банку в умовах динамічного макроекономічного середовища, а також завчасної його адаптації до об'єктивних трансформацій, неможливо на основі використання виключно інструментів внутрішнього менеджменту, тобто лише на основі організаційного механізму. Значна роль у сприянні забезпеченню фінансової стабільності банку відводиться державним інституціям, які формують належне економічне середовище, у тому числі його інституційну компоненту, що уможливорює досягнення банками стабільного розвитку у часі. Тому механізм забезпечення фінансової стабільності банку повинен мати організаційно-

економічну спрямованість, а його зміст доцільно подати у вигляді концептуального та процесного блоків (рис. 1).

Обґрунтовано, що забезпечення адаптивності банків та їх швидкої реакції на динамічність макроекономічного середовища, зумовлену як економічними, інституційними, так і технологічними змінами, покладається на їх систему ризик-менеджменту. Вона має стати інтегруючим утворенням, що пов'язує всі інші підсистеми банківського менеджменту на стратегічному, тактичному та операційному рівнях. Пріоритетом функціонування такої системи повинна бути орієнтованість не лише на управління традиційними ризиками банків (кредитним, ринковим, операційним), а й урахування всього спектра ризиків, які є суттєвими для діяльності конкретного банку та спричиняються особливостями його бізнес-моделі.

У другому розділі **«Оцінювання фінансової стабільності вітчизняних банків в умовах динамічного макроекономічного середовища»** критично проаналізовано науково-методичні підходи до вимірювання фінансової стабільності банків, здійснено її моніторинг відносно вітчизняних банків та розвинуто науково-методичний підхід до оцінки впливу чинників макроекономічного середовища на фінансову стабільність банків.

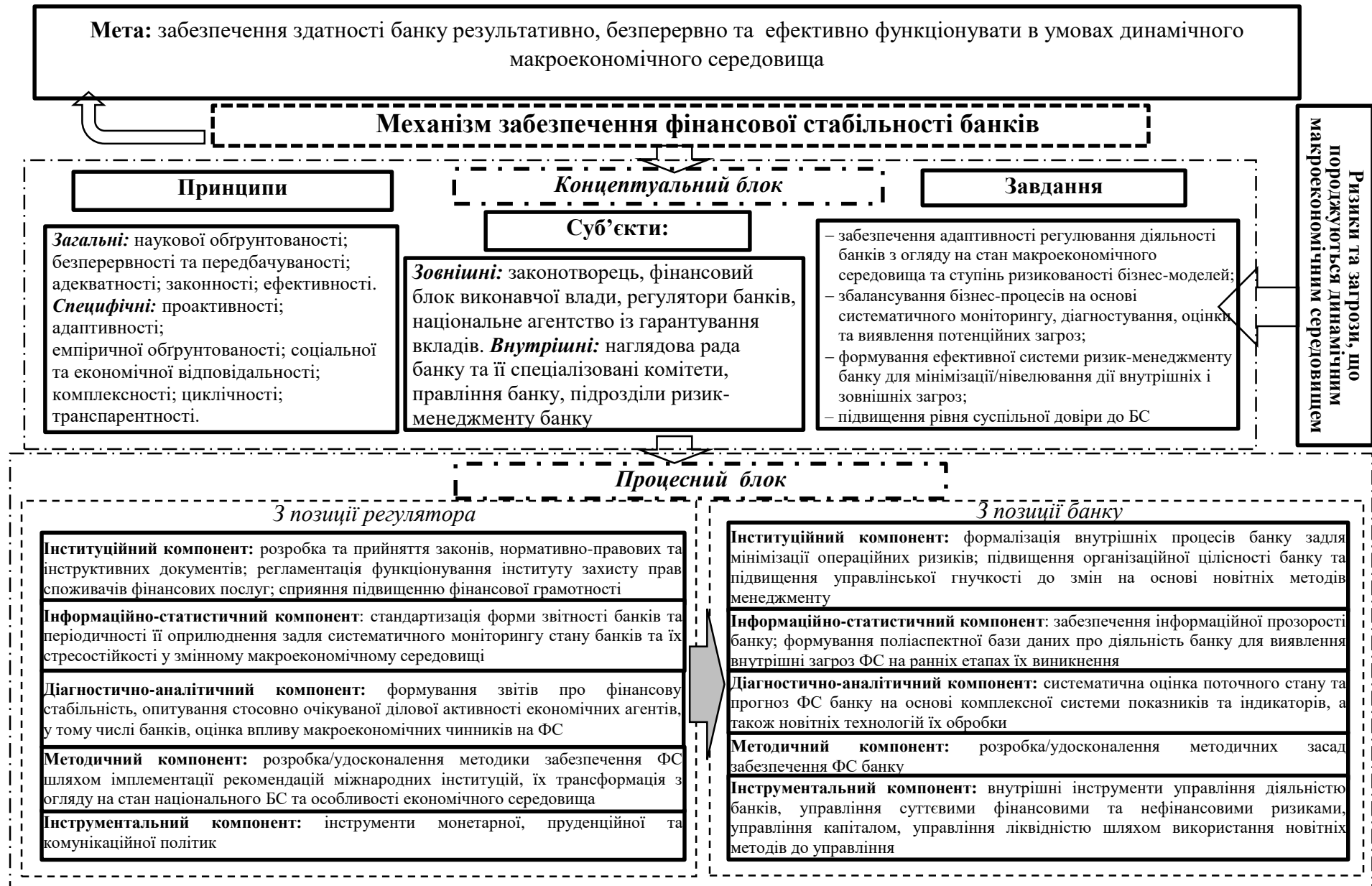
При формуванні методичного забезпечення оцінки фінансової стабільності банку необхідно: 1) як об'єкт діагностики обирати ті фінансові аспекти його діяльності, зміна яких суттєво впливає на здатність банку протистояти внутрішнім та/або зовнішнім шокам; 2) застосовувати поліаспектні та мультикомпонентні індикатори банківської діяльності; 3) урахувати стан макроекономічного середовища; 4) використовувати динамічні показники задля можливості оцінки потенціалу банку до стійкого розвитку у перспективі; 5) спиратися на потоковий метод оцінки рівня збалансованості грошових ресурсів банку задля ідентифікації «слабких» сфер у його діяльності; 6) мінімізувати кількість припущень моделі за умови застосування методів економіко-математичного моделювання.

Проведений моніторинг фінансової стабільності банків України дозволив виявити низку позитивних зрушень, а також означити найсуттєвіші загрози, а саме:

1) динаміка показника Bank Z-score, починаючи з 2017 р., свідчить про помітне підвищення рівня фінансової стабільності вітчизняних банків. Bank Z-score на 01.01.2018 дорівнює 4,57, що більш ніж удвічі перевищує критичне значення;

2) упродовж 2015-2020 рр. значно знизилася роль банків у забезпеченні економічного розвитку, що оцінено на основі відношення загального обсягу активів банків до ВВП, яке зменшилося з 83% до 38%. Водночас, динаміка відношення сукупного обсягу капіталу банків до ВВП характеризується відносною стабільністю, а за результатами 2020 р. темп приросту капіталу банків більш, ніж удвічі, випереджав темп приросту ВВП;

3) рівень капіталізації банків України впродовж 2015-2020 рр. підвищився як у кількісному, так і в якісному вимірах. Позитивним є постійне дотримання нормативу достатності капіталу Н2, який на початок 2020 року майже вдвічі перевищував мінімальне значення. Утім, щодо системно важливих банків, то у

Примітка: БС – банківський сектор; ФС – фінансова стабільність

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової стабільності банку

Джерело: розробка автора

п'яти з них перевищення значення нормативу Н2 понад мінімальні вимоги знаходилося у діапазоні 3-5 п.п., що може бути недостатнім для покриття неочікуваних втрат;

4) частка непрацюючих кредитів у сукупному кредитному портфелі банків України на кінець 2020 року становила 42%, що наразі залишається найбільш загрозливим фактором впливу на їх фінансову стабільність. Більше того, протягом 2019-2020 р. відбулося зростання кредитного ризику та ризику втрати прибутковості через негативний вплив карантинних обмежень на реальні доходи;

5) позитивним чинником підвищення фінансової стабільності банків є зниження ризику втрати їх ліквідності. На початок 2021 року банки України виконували всі встановлені НБУ нормативи ліквідності та, як правило, суттєво перевищували їх мінімальні вимоги.

Оцінка фінансової стабільності банків України на підставі розрахунку показника ймовірності настання фінансової кризи підтвердила позитивні зрушення як на рівні банківського сектору, так і у більшості системно важливих банків. Водночас, негативна зміна макроекономічного середовища у 2020 р. найсуттєвіше вплинула на АТ «Ощадбанк», АТ «А-Банк» та АТ «Укрексімбанк», які віднесено до банків зі значною ймовірністю зниження фінансової стабільності. Інші системно важливі банки України наразі характеризуються незначною або низькою ймовірністю виникнення загрози їх фінансовій стабільності (табл. 1).

Таблиця 1

Градація фінансової стабільності системно важливих банків України за критерієм ймовірності її зниження у 2016-2020 рр.

Назва банку	Ймовірність зниження фінансової стабільності банку на 1 січня					
	2016	2017	2018	2019	2020	07.2020
Системно важливі спеціалізовані ощадні банки						
АТ «А-Банк»	Низька	Низька	Низька	Значна	Низька	Значна
АТ «Альфа-банк»	Значна	Низька	Значна	Значна	Значна	Низька
АТ КБ «Приватбанк»	Низька	Низька	Значна	Значна	Значна	Низька
АТ «Універсал банк»	Значна	Низька	Низька	Значна	Низька	Низька
АТ «Ощадбанк»	Низька	Низька	Низька	Значна	Низька	Значна
Системно важливі універсальні банки іноземних банківських груп						
АТ «Кредобанк»	Значна	Низька	Низька	Низька	Низька	Незначна
АТ «ОТП банк»	Значна	Низька	Низька	Низька	Низька	Низька
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Значна	Значна	Незначна	Незначна	Незначна	Низька
АТ «Укрсиббанк»	Значна	Значна	Значна	Незначна	Низька	Низька
Системно важливі універсальні банки з державною часткою						
АБ «Укргазбанк»	Низька	Значна	Значна	Значна	Низька	Низька
АТ «Укрексімбанк»	Значна	Значна	Значна	Значна	Значна	Значна
Системно важливі універсальні банки з приватним капіталом						
АБ «Південний»	Незначна	Незначна	Низька	Низька	Низька	Низька
АТ «ПУМБ»	Значна	Значна	Значна	Значна	Значна	Низька
АТ «Таскомбанк»	Низька	Незначна	Низька	Незначна	Низька	Низька

Джерело: сформовано автором за результатами власних розрахунків

Фінансова стабільність банків характеризується високою чутливістю до впливу чинників макроекономічного середовища, який, своєю чергою,

зумовлюється концептуальними змінами економічної політики держави. В Україні впродовж 2008-2020 рр. відбулися кардинальні зміни у валютній, процентній, політиці інфляційного таргетування та у сфері діагностики кредитного ризику, що суттєво відобразилося на організації внутрішніх бізнес-процесів банків та, безумовно, ускладнило процес забезпечення їх фінансової стабільності.

З метою кількісної оцінки впливу макроекономічних чинників на індекс фінансової стабільності вітчизняних банків проведено кореляційного-регресійний аналіз, у результаті якого отримано рівняння множинної регресії:

$$Y = -0,013978 X_1 - 0,024936 X_2 + 0,000004 X_3 - 0,000310 X_4, \quad (1)$$

де Y – індекс фінансової стабільності банків; X_1 – валютний курс, грн/дол; X_2 – депозитна процентна ставка у валюті, %; X_3 – золотовалютні резерви, млн дол.; X_4 – рівень споживчих витрат, % до ВВП. Високе значення показника лінійної детермінації (91,89%) свідчить про максимальне врахування чинників впливу, а критерій Фішера (117,15) вказує на адекватність моделі.

Стосовно системно важливих банків отримано таке рівняння множинної регресії:

$$Y = 0,070510 X_1 + 0,0269715 X_2 + 0,860993 X_3, \quad (2)$$

де Y – індекс фінансової стабільності системно важливих банків; X_1 – зміна обсягу реального ВВП, %; X_2 – обсяг мінімальної заробітної плати, грн.; X_3 – обсяг золотовалютних резервів, млн. дол. Показник лінійної детермінації (69,22%) свідчить про достатнє врахування чинників впливу, а критерій Фішера (6,68) вказує на адекватність моделі. Результати моделювання відображають специфіку системно важливих банків й зумовлюють необхідність застосування диференційованих підходів до забезпечення фінансової стабільності різних груп банків.

У третьому розділі **«Напрями забезпечення фінансової стабільності банків як суб'єктів макроекономічного середовища»** поглиблено концептуальні засади розвитку системи управління ризиками з урахуванням цілей забезпечення фінансової стабільності банків, доведено необхідність формування ризик-культури банку як умови забезпечення його фінансової стабільності, сформовано науковий підхід до ідентифікації та оцінки суттєвості ризиків банків та розвинуто науково-методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності.

Встановлено, що для забезпечення фінансової стабільності банків система їх ризик-менеджменту повинна характеризуватися високою адаптивністю та ефективною координацією з іншими підсистемами системи банківського менеджменту; передбачати формування наскрізної інтегрованої системи управління ризиками діяльності банків. Пріоритетом функціонування такої системи має стати захист від очікуваних та неочікуваних втрат, ураховуючи всю сукупність суттєвих ризиків банку, що є необхідною передумовою забезпечення його фінансової стабільності в умовах динамічного макроекономічного середовища. При цьому стимулюючим чинником для удосконалення внутрішніх систем менеджменту на основі ризик-орієнтованого підходу є пріоритетність

одночасного сприяння як підвищенню конкурентоспроможності, так і фінансовій стабільності банків, що у тому числі, повинно відображатися при виборі науково-методичних підходів до управління ризиками банку.

Обґрунтовано, що досягнення цілей забезпечення фінансової стабільності банку залежить від рівня розвиненості його ризик-культури, яка відображає характер сприйняття працівниками важливості управління ризиками, а також особливості їх поведінки при прийнятті рішень в умовах невизначеності. Еволюцію ризик-культури варто розглядати у розрізі 4-х етапів: зародження, становлення, зрілості та повна інтегрованість до загальної системи менеджменту банку та сприйняття як її невід'ємної частини (рис. 2). Кінцева мета розвитку ризик-культури банку полягає у забезпеченні підвищення його фінансової стабільності завдяки формуванню корпоративної єдності в управлінні ризиками та стимулюванню високого рівня ризик-відповідальності всіх працівників банку. Вплив ризик-культури на фінансову стабільність банку відбувається через низку прямих та опосередкованих зв'язків.

Для оцінки якості формування ризик-культури банку запропоновано індикативний підхід та розроблено сукупність показників, застосування яких дозволяє оцінити потенціал банку до підвищення фінансової стабільності шляхом еволюційної трансформації системи ризик-менеджменту. До об'єктів діагностики віднесено: рівень усвідомленості вищим керівництвом взаємозв'язку між ефективністю управління ризиками та фінансовим розвитком банку у часі; глибину обізнаності працівників банку про ризик та їх самовідповідальність; ефективність внутрішньої комунікації та організації контролю у банку.

Відзначено, що ефективність забезпечення фінансової стабільності банків великою мірою зумовлюється дотриманням принципу проактивності, що, своєю чергою, потребує налагодження превентивного управління усіма суттєвими ризиками, насамперед, їх своєчасної ідентифікації. Остання повинна базуватися на принципах обачності, комплексності та пропорційності, а з позиції методичного інструментарію передбачати: 1) диференційований підхід, зокрема, здійснюватися у розрізі бізнес-ліній та окремих різновидів фінансових продуктів; 2) комплексний підхід до формування критеріїв ідентифікації суттєвих ризиків та оцінки ступеня їх суттєвості, до яких необхідно включати: ймовірність реалізації ризику; обсяг потенційних втрат від реалізації ризику; швидкість реалізації ризику; схильність банку до ризику; узгодженість з ризик-апетитом банку; чутливість до зміни макроекономічного середовища. Ідентифікацію суттєвих ризиків банку необхідно сприймати як циклічний процес, який потребує налагодження систематичного перегляду як переліку суттєвих ризиків, так і ступеня цієї суттєвості, що зумовлено об'єктивною динамічністю макроекономічного середовища, а також виникненням абсолютно нових чинників впливу у сучасному економічному бутті.

Обґрунтовано, що індикативну оцінку фінансової стабільності банку доцільно здійснювати за такими напрямками: якість капіталізації; рівень ліквідності; якість активів; ризик-обґрунтованість ділової активності; валютний ризик; кредитний ризик; прибутковість; операційний ризик; процентний ризик; чинники макроекономічного середовища.

Мета формування ризик-культури (РК) банку: перетворення ризик-орієнтованого підходу на базову світоглядну основу виконання професійних обов'язків усіма внутрішніми стейкхолдерами банку задля підвищення фінансової стабільності установи			
I етап - ЗАРОДЖЕННЯ	II етап - СТАНОВЛЕННЯ	III етап - ЗРІЛІСТЬ	IV етап - ІНТЕГРОВАНІСТЬ
Завдання: формулювання корпоративних цінностей, здатних сприяти стійкому поступальному розвитку банку у часі	Завдання: формування кодексу поведінки/етики працівників та керівників банку та визначення місця в ній ризик-культури; закріплення ризик-культури як невід'ємного елементу системи управління ризиками; формалізація компонентної структури ризик-культури банку	Завдання: формалізація та реалізація ризик-культури банку на всіх організаційних рівнях банку	Завдання: комплексне інтегрування елементів ризик-культури у загальну систему менеджменту банку
Методи: критичний аналіз відповідності існуючої корпоративної культури стійкому розвитку банку; методи моделювання впливу зміни корпоративних цінностей на фінансову стабільність банку	Методи: підхід до змістової структуризації ризик-культури банку; параметризація детермінант ризик-культури банку; оцінка якості ризик-культури	Методи: підхід до формування звітності за ризик-культурою банку та налагодження її систематичності; методика налагодження ефективної внутрішньої комунікації в банку з приводу ефективного управління ризиками	Методи: підхід до імплементації постулатів ризик-культури у діяльність всіх бізнес-підрозділів та на всіх рівнях організаційної структури банку
Інструменти: інструменти SWOT-аналізу банку з позиції корпоративних цінностей; інструменти контролю за дотриманням корпоративних цінностей	Інструменти: норми поведінки внутрішніх стейкхолдерів банку в аспекті управління ризиками; засоби контролю ризик-поведінки працівників у процесі прийняття ними професійних рішень	Інструменти: політика ризик-культури банку; форми звітності за ризик-культурою; внутрішньобанківські канали комунікації	Інструменти: посадові інструкції; політика запобігання конфліктам інтересів у банку; порядок здійснення операцій із пов'язаними з банком особами; програма навчання та підвищення кваліфікації працівників банку з питань управління ризиками
Особливості організації та місце ризик-культури в інституційному середовищі банку: Інституційно локалізується у сфері внутрішнього аудиту. Процедурно обмежується заходами з дотримання норм законодавства у рамках функціонування системи внутрішнього контролю, вимог комплаєнсу та виконання стандартів фінансового моніторингу	Особливості організації та місце ризик-культури в інституційному середовищі банку: Інституційне відокремлення ризик-культури зі сфери внутрішнього аудиту. Виокремлення специфічних об'єктів ризик-культури, параметризація її детермінант. Оцінка якості ризик-культури з позиції корпоративної культури загалом, не обмежуючись лише сферою впливу внутрішнього аудиту. Розробка методичного підходу до оцінки якості ризик-культури	Особливості організації та місце ризик-культури в інституційному середовищі банку: Ризик-культура банку представляє собою цілісне управлінське утворення, для якого характерні систематична підзвітність, активна залученість вищого керівництва до управління нею, розвинений рівень комунікації. Чітко визначені функції ризик-культури банку та об'єкти їх впливу. На цьому етапі ризик-культура стає об'єктом оцінки та впливу служби внутрішнього аудиту банку	Особливості організації та місце ризик-культури в інституційному середовищі банку: Ціннісна спрямованість ефектів від впровадження ризик-культури у банку, у тому числі безумовна пріоритетність дотримання ризик-апетиту при виконанні професійних завдань; відкрита професійна дискусія; етичні цінності як ефективні інструменти управління корпоративними діями; підвищена увага до репутації на всіх рівнях банку; прив'язка системи винагород до факторів ризик-культури. Високий рівень відкритості та транспарентності банку

Рис. 2. Елементи механізму формування ризик-культури банку та особливості її організації у розрізі етапів впровадження

Джерело: розробка автора

Розрахунок інтегрального індексу фінансової стабільності банку передбачає використання інструменту евклідової відстані задля оцінки рівня внутрішньої збалансованості діяльності банківської установи:

$$\text{ПФС}_i = 1 - \frac{C_i}{C_0}, \quad (3) \quad C_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (z_{ij} - E_j)^2}, \quad (5)$$

$$C_0 = \bar{C}_i + 2\sigma_0, \quad (4) \quad \sigma_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_i - \bar{C}_i)^2}, \quad (6)$$

де ПФС_i – інтегральний індекс фінансової стабільності i -го банку; C_i – евклідова відстань нормалізованого значення j -го індикатора, розрахованого за i -тим банком, від еталонного значення j -го індикатора; E_j – еталонне значення j -го індикатора; n – кількість індикаторів; C_0 – середньокластерна евклідова відстань вектору фактичних значень індикаторів від вектору еталонних значень; \bar{C}_i – середнє значення C_i , розраховане за m -кількістю банків; σ_0 – середньоквадратичне відхилення вектору фактичних значень індикаторів досліджуваного кластера банків від еталона; m – кількість банків у досліджуваному кластері.

Для визначення інтегрального індексу фінансової стабільності банку доцільно застосовувати метод таксономії. Апробацію авторського підходу реалізовано на прикладі системно важливих банків України на основі даних НБУ, Державної служби статистики України та фінансових звітів банків (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка значень інтегрального індексу фінансової стабільності у розрізі системно важливих банків України

Назва банку	На 01.01.2020			На 01.01.2021			Абсолютне відхилення СПФС
	ПФС_внутр*	СПФС**	Рівень	ПФС_внутр	СПФС	Рівень	
Приватбанк	0,627	0,626	З	0,615	0,610	З	-0,016
Альфа-банк	0,694	0,692	З	0,523	0,519	З	-0,173
ПУМБ	0,834	0,831	В	0,769	0,761	В_с	-0,070
ОТП банк	0,843	0,840	В	0,736	0,729	В_с	-0,111
Ощадбанк	0,777	0,774	В_с	0,584	0,579	З	-0,195
Райффайзен Банк Аваль	0,830	0,827	В	0,739	0,732	В_с	-0,095
Укрсиббанк	0,815	0,812	В_с	0,709	0,703	З	-0,109
Укргазбанк	0,793	0,790	В_с	0,708	0,702	З	-0,088
Універсал банк	0,687	0,686	З	0,566	0,562	З	-0,123
Кредобанк	0,778	0,776	В_с	0,701	0,695	З	-0,081
Південний	0,786	0,783	В_с	0,692	0,686	З	-0,098
Таскомбанк	0,771	0,769	В_с	0,710	0,704	З	-0,066
Укрексімбанк	0,697	0,695	З	0,473	0,469	З_с	-0,226
А-банк	0,784	0,776	В_с	0,732	0,716	З	-0,060

Позначення: * - інтегральний індекс фінансової стабільності, який враховує лише ті індикатори, що характеризують внутрішнє середовище банку; ** - сукупний інтегральний індекс фінансової стабільності, який враховує усю сукупність індикаторів, у тому числі, стан макроекономічного середовища; Н – низький; З_с – перехідний з ознаками задовільного; З – задовільний; В_с – перехідний з ознаками високого; В – високий рівень забезпечення фінансової стабільності банку.

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

За результатами проведеної діагностики з'ясовано, що на 01.01.2021 фінансова стабільність всіх аналізованих банків є задовільною. Водночас, на

особливу увагу заслуговує діяльність Приватбанку, на значення СПФС якого протягом 2019-2020 рр. найменше впливало макроекономічне середовище. Це вказує на високу здатність банку абсорбувати виклики та перетворювати їх у власні ринкові переваги, що є важливою ознакою якісного забезпечення його фінансової стабільності. Найнижчий рівень забезпечення фінансової стабільності характерний для Укрексімбанку – протягом 2020 р. значення СПФС знизилося на 48%, що вказує на низьку здатність банку забезпечувати стійкий фінансовий розвиток у довгостроковому періоді в умовах динамічного макроекономічного середовища.

У процесі дослідження також обґрунтовано, що для підвищення фінансової стабільності банків України необхідно: 1) на рівні Національного банку України – удосконалити корпоративне управління в банках, зокрема, забезпечити повне виконання кількісних вимог до складу наглядових рад державних та системно важливих банківських установ, а у перспективі – впровадити диференційований підхід до таких норм залежно від масштабів діяльності банку, тобто у розрізі системно важливих, великих, середніх та малих банків; посилити відповідальність як керівників, так і мажоритарних власників банків за результати їх діяльності; 2) на рівні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – у контексті впровадження інструменту безстрокового субординованого боргу внести зміни у черговість задоволення вимог кредиторів банку задля підвищення інституційної привабливості цього інструменту; 3) на рівні банку – запровадити оцінку дій працівників у сфері ризик-менеджменту з позиції їх впливу на фінансову стабільність за диференційованим та комплексним підходами; налагодити систематичний моніторинг якості ризик-культури банку на основі індикативного підходу комплексного діагностування внутрішнього середовища банку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливого наукового завдання, що полягає у поглибленні теоретичних засад, удосконаленні науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій із забезпечення фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Базовою детермінантою фінансової стабільності банку є його внутрішня збалансованість, що з одного боку, підвищує його поточну фінансову стійкість, а з іншого – формує передумови фінансової стабільності у часі незалежно від внутрішніх та зовнішніх шоків та загалом, в умовах динамічного макроекономічного середовища. Тлумачення економічного змісту поняття «фінансова стабільність банку» повинно відображати найбільш значимі трансформації, що характерні для сучасних банків, тому її можна визначити як здатність забезпечувати стійкий цілеспрямований фінансовий розвиток шляхом завчасної адаптації до об'єктивних трансформацій економічного середовища шляхом комплексного інтегрування ризик-орієнтованого підходу та використання передових, новітніх методів до управління діяльністю банку у розрізі всіх його бізнес-процесів.

2. Забезпечення фінансової стабільності банку повинно спиратися як на використання інструментів внутрішнього менеджменту (організаційний аспект), так і передбачати залучення відповідних державних інституцій задля формування сприятливого економічного та інституційного середовища, які уможливають досягнення банками стабільного розвитку у часі (економічний аспект). Для урахування багатогранності складових та поліаспектності завдань забезпечення фінансової стабільності банків процесний блок відповідного організаційно-економічного механізму необхідно розглядати за такими змістовими компонентами: інституційна, інформаційно-статистична, діагностично-аналітична, методична та інструментальна, наповнення кожної з яких повинно бути диференційовано з позиції регулятора та окремої банківської установи. Запропонована змістова структура організаційно-економічного механізму дозволяє забезпечити скоординовану дію різних суб'єктів цього процесу, а його використання сприятиме ефективному та безперервному функціонуванню банку в умовах динамічного макроекономічного середовища.

3. До основних детермінант ефективного науково-методичного інструментарію оцінки фінансової стабільності банку необхідно відносити: поліаспектність та мультикомпонентність індикаторів банківської діяльності як за змістом (відображають різні бізнес-процеси банку), так і формою представлення (як кількісні, так і якісні); урахування стану макроекономічного середовища; використання динамічних показників; можливість чіткої ідентифікації «слабких» сфер у діяльності банку; мінімізація кількості припущень моделі за умови застосування методів економіко-математичного моделювання, що дозволяє підвищити ефективність діагностичної компоненти механізму забезпечення фінансової стабільності банку.

4. Вітчизняні банки України помітно підвищили свою резистентність до кризових явищ упродовж останніх п'яти років, що відобразилося на зменшенні їх агрегованого впливу на індекс фінансового стресу, підвищенні фінансового потенціалу належно задовольняти потреби суб'єктів реального сектору економіки у фінансових послугах, зростання рівня їх капіталізації та ліквідності. Проте суттєвою загрозою фінансовій стабільності банків залишається надмірно високий рівень непрацюючих кредитів. Оцінка фінансової стабільності банків на підставі показника ймовірності її зниження підтвердила позитивні зрушення в якості її забезпечення на рівні як банківського сектору, так і більшості системно важливих банків України.

5. Для забезпечення фінансової стабільності банку його система ризик-менеджменту повинна стати інтегруючим утворенням, яке пов'язує всі інші підсистеми менеджменту на стратегічному, тактичному та операційному рівнях. Забезпечення адаптивності банку та його швидкої реакції на динамічність макроекономічного середовища вимагає трансформації системи ризик-менеджменту за такими напрямками: управління усіма суттєвими для діяльності банку ризиками; включення широкого кола зацікавлених сторін до суб'єктів ризик-менеджменту; запровадження дворівневого підходу до оцінки, а саме, оцінки певного різновиду ризику та діагностики адекватності, обґрунтованості методології оцінки ризику; встановлення інституційної та операційної

незалежності служби управління ризиками від центрів прибутку.

6. Ризик-культура банку комплексно впливає на різноманітні процеси у діяльності банку, а її головними пріоритетами з позиції забезпечення фінансової стабільності повинно бути досягнення: 1) високої ризик-компетентності як керівників вищої та середньої ланок, так і всіх інших працівників банку; 2) вмотивованості усіх внутрішніх стейкхолдерів банку до застосування ризик-орієнтованого підходу як базової світоглядної основи виконання своїх професійних обов'язків; 3) високої якості комунікаційних зв'язків між різними підрозділами різних організаційних рівнів банку, базуючись на принципах кросрівневості та міжфункціональності; 4) комплексності та ефективності функціонування внутрішньобанківської інфраструктури управління ризиками та формування інтегрованої, багаторівневої системи ризик-менеджменту, функціонуючої за принципом безперервного самовдосконалення.

7. Забезпечення фінансової стабільності банку потребує розгляду загроз їй через призму всіх суттєвих ризиків банку, атрибутивною ознакою яких є гарантованість зниження показників достатності капіталу банку за умови їх реалізації. Ідентифікацію суттєвих ризиків банку необхідно сприймати як циклічний процес, який обумовлюється динамічністю макроекономічного середовища, а також виникненням абсолютно нових чинників впливу з огляду на трансформації сучасної економіки та суспільства загалом. З метою дотримання принципу комплексності, результати кількісної діагностики суттєвості ризиків банку необхідно доповнювати якісними характеристиками, а саме, експертною оцінкою.

8. Результативність та ефективність дій працівників банку необхідно відносити до базових передумов забезпечення фінансової стабільності банківської установи, а їх оцінку здійснювати з використанням методу КРІ, формуючи сукупність показників за диференційованим (на основі структуризації об'єктів оцінки залежно від організаційного рівня та функціонального спрямування підрозділу банку) та комплексним (шляхом розробки і застосування поліаспектних індикаторів) підходами. Імплементация оцінки діяльності працівників банку на основі КРІ-підходу у систему ризик-менеджменту зумовить підвищення фінансової стабільності банку завдяки сприянню формування низької толерантності до ризику, який виходить за межі ризик-апетиту банку, а також формалізації корпоративних стандартів прийнятної ризик-поведінки його працівників.

9. Оцінку фінансової стабільності банку доречно здійснювати на основі індикативного підходу. Для визначення інтегрального індексу фінансової стабільності банку необхідно застосовувати метод таксономії. Такий підхід дозволяє комплексно визначати рівень забезпечення фінансової стабільності банку та кількісно оцінювати вплив динамічності макроекономічного середовища на неї. Отримані результати, спираючись на панельні дані системно важливих банків України, дозволили виявити посилення негативного впливу змін макроекономічного середовища, зумовлених COVID-19, на значення інтегрального індексу їх фінансової стабільності та спричинили його зменшення, як правило, до задовільного рівня.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Вовченко О. С. Класифікація факторів макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2009. № 3 (34). С. 99-102. (0,3 друк. арк.).

2. Вовченко О. С. Теоретичні аспекти визначення сутності сучасного банку. *Економіка та держава*. 2010. № 4. С. 85-87. (0,5 друк. арк.).

3. Вовченко О. С. Діяльність комерційних банків і макроекономічна динаміка в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2010. Вип. 13. С. 280-286. (0,4 друк. арк.).

4. Вовченко О. С. Сучасні методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 5. С. 161-169. (0,8 друк. арк., Ulrichsweb, Index Copernicus).

5. Вовченко О. С., Єгоричева С. Б. Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 3 (19). С. 56-63. (0,7 друк. арк., Ulrichsweb, Index Copernicus). *Особистий внесок: обґрунтовано етапізацію розвитку системи ризик-менеджменту банку для визначення напрямів її перспективної трансформації в аспекті забезпечення фінансової стабільності – 0,5 друк. арк.*

6. Вовченко О. С. Формування ризик-культури банку як умова забезпечення його фінансової стабільності. *Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір»*. 2020. №4. С. 143-151. (0,6 друк. арк., Index Copernicus, CiteFactor, Universal Impact Factor, ResearchBib, OAJI).

7. Yehorycheva S., Vovchenko O. Financial stability of banks and its monitoring in Ukraine. *Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка*. 2020. №4. С. 69-77. (0,7 друк. арк., Index Copernicus, Ulrichsweb, ResearchBib, DRJI, MIAR, ISIFI). *Особистий внесок: визначено детермінанти фінансової стабільності банку та проведено експрес-діагностику фінансової стабільності банків на основі наглядової статистики НБУ – 0,4 друк. арк.*

Стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу

8. Yehorycheva S., Vovchenko O. Identification of significant risks of the bank as an important prerequisite for ensuring its financial stability: applied aspect. *European Journal of Economics and Management*. 2020. Vol.6 (5). P. 92-99. (0,6 друк. арк., Index Copernicus). *Особистий внесок: на основі оцінки суттєвості кредитного ризику у розрізі банків України обґрунтовано взаємозв'язок ідентифікації суттєвих ризиків банків та їх фінансової стабільності – 0,4 друк. арк.*

Публікації апробаційного характеру

9. Вовченко О. С. Сучасний банк як суб'єкт макроекономічного середовища. Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: матеріали наук.-практ. конф., м. Черкаси, 15-16 жовтня 2009 р. Черкаси: ЧІБС УБС НБУ, 2009. С.17-19. (0,1 друк. арк.).

10. Вовченко О. С. Роль комерційних банків України в процесах суспільного відтворення. *Фінансова система України: становлення та розвиток*: матеріали наук.-практ. конф., м. Острог, 13-14 травня 2010 р. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. С. 84-85. (0,1 друк. арк.).

11. Вовченко О. С. Стратегія діяльності банку в умовах динамічного макроекономічного середовища. *Банковская система: устойчивость и перспективы развития*: матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. по вопросам банковской экономики, г. Пинск, 5-6 мая 2011 р. Пинск: УО «Полесский государственный университет», 2011. С. 13-16. (0,25 друк. арк.).

12. Vovchenko O. S. Some aspects of banking stability. *Інституційні трансформації економічних систем*: зб. наукових праць IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 4-5 квітня 2012 р. Полтава: Полтавський університет економіки і торгівлі, 2012. С.19-20. (0,1 друк. арк.).

13. Вовченко О. С. Стабільність банківської системи як фактор розвитку національної економіки. *Проблеми та перспективи розвитку фінансів у сучасному світі*: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22-23 жовтня 2015р. Полтава: Полтавський університет економіки і торгівлі, 2015. С.82-83. (0,1 друк. арк.).

14. Вовченко О. С. Механізм забезпечення фінансової стабільності банків. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи*: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 20 травня 2016 р. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи». 2016. С. 23-26. (0,1 друк. арк.).

15. Вовченко О. С. Методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банків. *Банківська система України: зб. тез наук. робіт учасників*: I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з банківської справи, м. Черкаси, 16-17 вересня 2016 р. Черкаси: Черкаський державний технічний університет. 2016. С. 97-99. (0,1 друк. арк.).

16. Вовченко О. С. Мікрофінансова стабільність банку у системі фінансової стабільності. *Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи в сучасних умовах*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 11-12 жовтня 2017 р. Полтава: Полтавський університет економіки і торгівлі, 2017. С. 65-66. (0,1 друк. арк.).

17. Вовченко О. С. Методичні підходи до ідентифікації суттєвих ризиків банків. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи*: матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю Університету, м. Полтава, 22 жовтня 2020 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. С. 142-145. (0,25 друк. арк.).

Навчальний посібник

Прасолова С. П., Вовченко О. С. Банківські операції: навч. посіб. та практикум (рекоменд. МОН України). Київ : Центр учб. л-ри, 2013. 568 с. (32 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано теоретичний та практичний матеріал для набуття навичок проведення фінансовий розрахунків, визначення ефективності діяльності банку, зокрема, фінансової стійкості та стабільності, прийняття оптимальних рішень в системі ризик-менеджменту банку. – 16 друк. арк.*

АНОТАЦІЯ

Вовченко О. С. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Університет банківської справи, Львів, 2021.

У дисертаційній роботі досліджено теоретичні засади, методичні підходи та обґрунтовано практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової стабільності банків в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Уточнено економічну сутність фінансової стабільності банку. Обґрунтовано взаємозв'язок сукупності макроекономічних чинників впливу на фінансову стабільність банків. Удосконалено організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової стабільності банків. Визначено детермінанти ефективного методичного інструментарію оцінки стану фінансової стабільності банку. Проведено моніторинг фінансової стабільності банків України. Здійснено оцінку впливу чинників макроекономічного середовища на фінансову стабільність банків. Обґрунтовано концептуальні засади розвитку системи управління ризиками як складової механізму забезпечення фінансової стабільності банку. Розроблено концептуальну модель формування ризик-культури банку як умови забезпечення його фінансової стабільності. Удосконалено науковий підхід до ідентифікації суттєвості ризиків банку. Запропоновано науково-методичний підхід до оцінки фінансової стабільності банку.

Ключові слова: фінансова стабільність, банк, макроекономічне середовище, чинники, механізм забезпечення фінансової стабільності банку, оцінка фінансової стабільності банку, система управління ризиками, ризик-культура, суттєві ризики.

АННОТАЦИЯ

Вовченко А. С. Финансовая стабильность банков в условиях динамичной макроекономической среды. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 - деньги, финансы и кредит. - Университет банковского дела, Львов, 2021.

В диссертационной работе исследованы теоретические основы, методические подходы и обоснованы практические рекомендации по

обеспечению финансовой стабильности банков в условиях динамичной макроэкономической среды.

Уточнена экономическая сущность финансовой стабильности банка. Обоснована взаимосвязь совокупности макроэкономических факторов влияния на финансовую стабильность банков. Усовершенствован организационно-экономический механизм обеспечения финансовой стабильности банков. Определены детерминанты эффективного методического инструментария оценки состояния финансовой стабильности банка. Проведен мониторинг финансовой стабильности банков Украины. Осуществлена оценка влияния факторов макроэкономической среды на финансовую стабильность банков. Обоснованы концептуальные основы развития системы управления рисками как составляющей механизма обеспечения финансовой стабильности банка. Разработана концептуальная модель формирования риск-культуры банка как условия обеспечения его финансовой стабильности. Усовершенствован научный подход к идентификации существенности рисков банка. Предложен научно-методический подход к оценке финансовой стабильности банка.

Ключевые слова: финансовая стабильность, банк, макроэкономическая среда, факторы, механизм обеспечения финансовой стабильности банка, оценка финансовой стабильности банка, система управления рисками, риск-культура, существенные риски.

SUMMARY

Vovchenko O. S. Financial stability of banks in a dynamic macroeconomic environment. – Manuscript.

The dissertation work for a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences on a specialty: 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Banking University, Lviv, 2021.

In thesis the theoretical and methodical bases are investigated and the practical recommendations concerning maintenance of financial stability of banks in the conditions of the dynamic macroeconomic environment are substantiated.

The economic essence of the bank's financial stability has been clarified. The relationship between the concepts of "financial stability" and "financial soundness" of the bank is defined. The interdependence and interrelation of a set of macroeconomic factors influencing the financial stability of banks are substantiated. The organizational and economic mechanism for ensuring the financial stability of banks has been improved by allocating conceptual and process blocks in it. The general and specific principles of its functioning are singled out. A comparative analysis of the requirements for the bank's risk management system was conducted.

The determinants of effective methodological tools for the state of financial stability of a banking institution are determined. The economic environment of banks was monitored by the method of quantitative comprehensive assessment. The financial stability of systemically important banks of Ukraine was assessed on the basis of the calculation of the probability of financial crisis. The impact of macroeconomic environment factors on the financial stability of banks using correlation and regression analysis by applying a differentiated approach to justify a set of the most significant

macroeconomic factors given the operational characteristics of a particular group of banks.

In terms of ensuring the financial stability of the bank, the determinants of the transformation of its risk management system are highlighted and the sequence of transformation of the risk management system is substantiated. A conceptual model of bank risk culture formation in terms of formative, evolutionary and process components has been developed. The evolution of the formation of risk culture of the bank in the context of 4 stages is formed. The tools for maintaining the financial stability of banks through the introduction of assessment of employees' actions in the field of risk management are proposed. The semantic features of the concept of "significant bank risk" are singled out. The classification of types of significant risks of the bank is substantiated. The scientific approach to identifying the materiality of the bank's risks has been improved. Requirements to separate stages of identification of materiality of risks of banks are defined. A logical-process scheme of the relationship between the identification of significant risks of the bank and its financial stability has been developed. The scientific and methodological approach to assessing the financial stability of the bank is substantiated. The directions of increase of financial stability of banks of Ukraine at the level of the regulator and at the level of bank are offered.

Key words: financial stability, bank, macroeconomic environment, factors, mechanism of ensuring financial stability of the bank, assessment of financial stability of the bank, risk management system, risk culture, significant risks.